

Tweede Actieplan Alternatieve Eiwitbronnen (AAE2) 2016 - 2020

0. Inleiding

0.1 Situatieschets

De afhankelijkheid van Vlaanderen van de import van plantaardig eiwit van buiten Europa is duidelijk gedaald, maar blijft belangrijk. Vlaanderen scoort op dat vlak ook veel beter dan de meeste buurlanden. Bedraagt de afhankelijkheid in Europa gemiddeld 75% dan is dat voor Vlaanderen slechts 50%. De mengvoederindustrie heeft in ons land veel inspanningen gedaan om sojaschroot te vervangen door eiwit uit nevenstromen zoals koolzaadschroot, dield distillers grains with solubles (DDGS) en andere. De beschikbaarheid van dergelijke eiwitbronnen kan evenwel veranderen door wijzigingen in de markt en bijsturingen van het beleid in bepaalde lidstaten, bijvoorbeeld inzake ondersteuning van hernieuwbare energie. Daardoor is het onmogelijk om op middellange of lange termijn richtcijfers naar voor te schuiven inzake de netto-afhankelijkheid van de import.

Een algemeen overzicht van de actuele situatie inzake eiwitvoorziening, en de toekomstverwachtingen, worden beschreven in een afzonderlijk document dat als bijlage bij dit actieplan wordt gevoegd.

0.2 Duurzame eiwitvoorziening blijft een uitdaging

Samen met de stijging van de welvaart in de economische groeiregio's in de wereld, neemt ook de vraag naar hoogwaardige eiwitbronnen toe. Dit geldt voor de vraag naar eiwitbronnen zowel van plantaardige als van dierlijke oorsprong. Deze toename van de vraag zal nog versterkt worden door de groeiende wereldbevolking. Tal van organisaties waaronder niet in het minst de wereldvoedselorganisatie van de Verenigde Naties (FAO) pleiten voor een toekomstgerichte aanpak van deze problematiek. Binnen Europa zijn we voor de import van de belangrijkste plantaardige eiwitbron (soja) voor meer dan 90% afhankelijk van slechts twee producerende landen nl. Brazilië en Argentinië. Calamiteiten in deze landen zouden de eiwitvoorziening binnen Europa in één klap op de helling kunnen zetten. Bovendien zijn de teeltmethoden en hun effecten op het milieu in deze landen vaak het onderwerp van maatschappelijke discussies.

Het verminderen van de afhankelijkheid van de import van eiwit van buiten Europa, is een belangrijke uitdaging voor het veilig stellen van de beschikbaarheid van voldoende eiwit met de gewenste kwaliteitskenmerken. Een dergelijke uitdaging eindigt niet samen met de looptijd van een vijfjarig actieplan. In het eerste actieplan alternatieve eiwitbronnen (AAE1) werd dan ook reeds vooropgesteld dat na afloop een vervolgtraject zou worden uitgetekend.

Voorliggend Tweede Actieplan Alternatieve Eiwitbronnen (AAE2) is daar het resultaat van.

De vijf hefbomen uit het eerste actieplan blijven grosso modo behouden, maar de acties die eronder vallen, zijn afgestemd op de actuele toestand en de nieuwste ontwikkelingen.

De vijf hefbomen zijn:

- 1) Sensibilisering en voorlichting;
- 2) Bewustmaking binnen de EU;
- 3) Stimulering van (eerder praktijkgericht) onderzoek;
- 4) Subsidiëring van landbouwers via specifieke maatregelen;
- 5) In kaart brengen van valorisatiepaden van bijproducten en nevenstromen.

Zoals het AAE1 kent ook dit actieplan AAE2 een looptijd van 5 jaar (2016 – 2020). Na afloop zal een evaluatie worden uitgevoerd en een vervolgtraject uitgetekend.

0.3 Samen op weg naar Maatschappelijk Verantwoorde Diervoederstromen

Sinds lange tijd zet de beroepsvereniging van de mengvoederfabrikanten (BEMEFA) zich in voor duurzaamheid. In 2006 werd dan ook het platform Maatschappelijk Verantwoorde Diervoederstromen (MVDS) opgericht. Het platform heeft een driedelig doel:

- Nieuwe standaard voor maatschappelijk verantwoorde diervoederstromen opstellen
- Promoten van lokale (lees Europese) eiwitten
- Gebruik van eiwitten diversifiëren

Het realiseren van de doelstellingen is echter onmogelijk zonder een goede samenwerking tussen de Vlaamse overheid en de beroepsvereniging van Belgische mengvoederfabrikanten (BEMEFA) en haar leden. BEMEFA wil zich blijvend inzetten om diervoeder in ons land en binnen Europa te verduurzamen. Dat zal onder meer tot uiting komen via het certificeren van voornamelijk sojaproducten en andere grondstoffen zoals DDGS, koolzaadschroot...

De Vlaamse overheid en Bemefa zullen actief participeren in een reeks initiatieven die bijdragen aan het verduurzamen van de diervoederstromen in het algemeen en die van soja in het bijzonder:

- Voeden en stimuleren van het overleg binnen het platform maatschappelijk verantwoorde diervoederstromen , evalueren en de strategie helpen uitstippelen
- Minstens behouden van het huidig niveau van de maatschappelijk verantwoorde (mv-) soja (behoud van de huidige indicatoren)
- Streven naar een opname van alle minimum RTRS indicatoren in de Bemefa mv-soja standaard.
- Evaluatie en haalbaarheid van de RTRS-indicatoren en op de agenda plaatsen van internationale fora
- leveranciers en certificatie-instellingen overtuigen van de noodzaak om een geharmoniseerde set van indicatoren te hanteren
- Internationaal uitdragen van de boodschap dat de “Fefac Sourcing guidelines” algemeen minimaal zouden toegepast worden voor alle in Europa ingevoerde sojastromen
- Stakeholders stroomafwaarts in de keten (verwerkende industrie, grootdistributie, kwaliteitslabels, ...) stimuleren om in hun communicatie mbt duurzaamheidseisen mv-soja mee op te nemen

Bovendien zal BEMEFA actief op zoek gaan naar nieuwe eiwitbronnen en valorisatiemogelijkheden van nevenstromen die momenteel nog als afval worden behandeld, zoals bijvoorbeeld moeilijk te vermarkten partijen groenten en fruit. Hiertoe zal het recent gebouwde Feed Design Lab (FDL) worden ingezet en wordt er steun gegeven aan tal van onderzoeksprojecten. Het FDL doet ook dienst als opleidingscentrum voor jonge nutritionisten. Zij zijn immers de spilfiguren in het verduurzamen van het diervoeder in de toekomst. Het is dan ook van zeer groot belang dat zij in het FDL de kans krijgen kennis

te maken en de mogelijkheden te ontdekken van nieuwe technieken en grondstoffen. Belangrijk bij dergelijke nieuwe nevenstromen is een goed zicht krijgen op de variatie in de samenstelling en de voederwaarde, en de inzetbaarheid voor de verschillende diersoorten.

In dat verband willen we verwijzen naar enkele studies rond voedselverliezen en de “cascade van waardebehoud”.

<http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/voedselverlies-in-ketenperspectief>

http://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/ketenroadmap_ondertekend_keten_en_minister_s_kleur.pdf

1. Sensibilisering en voorlichting

1.1 Sensibilisering via voorlichtingsactiviteiten en via de communicatie en verspreiding van relevante (onderzoeks-)resultaten

De Vlaamse overheid (Departement Landbouw en Visserij, Afdeling Voorlichting, Doelgroepenbeleid en Kwaliteit Plant) zal, vertrekkend van de nieuwste relevante onderzoeksresultaten, bijdragen tot sensibilisering bij de *landbouwers* op het vlak van voorlichting rond:

- gewaskeuze (koolzaad, luzerne, erwten, veldbonen, lupinen, klaver of kemp, al dan niet in mengteelt);
- rassenkeuze;
- teelttechniek (potentiële opbrengsten, nodige arbeidsbesteding tijdens de teelt, noodzakelijke gewasbescherming, ...);
- maatregelen om vraat (duiven, konijnen e.a.) en andere problemen in deze teelten te bestrijden;
- optimaliseren van de opbrengsten van gras en grasklaver via betere uitbatingstechnieken;
- verhogen van het aandeel graslandproducten en andere eiwitrijke bedrijfseigen voeders in het rantsoen om de behoefte aan eiwitcorrector te verminderen, rantsoensamenstelling ruwvoerders (bijv. 50/50-verhouding i.p.v. 60/40 maïs/gras, ...);
- optimaliseren van eiwitproductie uit gras door verbeteren van de graslanduitbating, rekening houdend met de beperkingen van het nieuwe mestactieplan (MAP5);
- versterkte aandacht vestigen op de verplichting tot het behoud van het areaal grasland in het kader van de GLB-vergroening;
- opportuniteiten die voortvloeien uit nieuwe regelgeving inzake vergroening van het GLB (teeltdiversificatie, ecologisch aandachtsgebied en blijvend grasland);
- herstel/verbeteren van de bodemkwaliteit en verhogen van het organisch koolstofgehalte door het inzetten van groenbedekkers, compost, meer vruchtwisseling door het inschakelen van eiwitgewassen en tegengaan van bodemverdichting en erosie.
- Valorisatie van overtollige groenten en fruit alsook natte bijproducten bij varkens via brijvoeding.

Ook de *voedingsadviseurs* en de *commerciële medewerkers* werkzaam in de mengvoederbedrijven kunnen gesensibiliseerd worden naar optimalisatie van rantsoenen (lager eiwitgehalte) en alternatieve eiwitbronnen, want zij spelen een heel belangrijke rol in de samenstelling van het rantsoen op de praktijkbedrijven. Onderzoek wees al uit dat een lager eiwitgehalte in veel gevallen geen verminderde

technische prestaties oplevert. Daarom moet de perceptie hierover bij leveranciers en gebruikers doorbroken worden.

Zeer belangrijk bij duurzame vleesconsumptie en eiwitten is de sensibilisering van de *publieke opinie* en de *retail*. Een specifieke communicatie voor beide doelgroepen is nodig voor voldoende maatschappelijk draagvlak. Hierbij kan VLAM een belangrijke rol spelen om het duurzaamheidsaspect aan te kaarten.

1.2 Sensibilisering via demonstratieprojecten

Het doel van demonstratieprojecten is land- en tuinbouwers bewust te maken van nieuwe mogelijkheden en inzichten en deze door demonstraties in de praktijk ingang te doen vinden op onze Vlaamse bedrijven. Deze praktijken en technieken moeten bijdragen tot meer duurzame land- en tuinbouwbedrijven. In de demonstratieprojecten wordt vooral het sensibiliseren van landbouwers en tuinders beoogd. De toepasbaarheid en bijdrage tot meer duurzame landbouw van de voorgestelde technieken dient immers al door wetenschappelijk onderzoek of meetbare praktijkervaring te zijn aangetoond.

Op dit moment loopt er een demonstratieproject onder het thema “GLB-vergroeningsmaatregelen” via Inagro, Hogeschool Gent, ILVO, Hooibeekhoeve en PIBO Tongeren (titel: “Toepasbaarheid van vlinderbloemigen bij de invulling van vergroening met focus op rundveebedrijven met nauwe vruchtwisseling”).

In 2016 worden 3 demonstratieprojecten opgestart onder het thema “Technieken om het organische stofgehalte van de landbouwbodem op peil te houden/te verhogen” met focus op meer vruchtwisseling op bedrijven met veel maïs in monocultuur, mogelijkheden voor het inschakelen van groenbedekkers na de teelt van voedergewassen om te voldoen aan regels inzake vergroening, en verhogen van bodemvruchtbaarheid binnen de regels van de opeenvolgende mestactieplannen (MAP).

Jaarlijks zal geëvalueerd worden welke verhoogde aandacht alternatieve eiwitten zullen krijgen in de toekomstige demonstratieprojecten. Hierbij kan al gedacht worden aan een demonstratieproject over de teelt van soja in Vlaanderen van zodra binnen het lopende IWT- project is aangetoond dat de teelt voldoende praktijkrijp is gemaakt.

CONCRETE ACTIE(S):

1.1 Sensibilisering via voorlichtingsactiviteiten

De dienst Voorlichting van het Departement LV heeft blijvende aandacht voor alternatieve eiwitbronnen en zal er waar nuttig en wenselijk in presentaties tijdens studiedagen, -avonden en lezingen aandacht aan spenderen met het oog op de sensibilisering van de landbouwer. Voorlichting is belangrijk om tot een beredeneerde keuze voor een eiwitrijk gewas te komen. Ook het verhogen van de bedrijfseigen eiwitproductie uit gras en grasklaver zal op studiedagen voor rundveehouders aan bod komen. Nu veel landbouwers nog zoeken op welke manier ze invulling kunnen geven aan de GLB-vergroening zal het telen van stikstofbindende gewassen en groenbedekkers alvast uitdrukkelijk aan bod komen tijdens 13 studievergaderingen begin 2016. De dienst Voorlichting neemt het thema duurzame eiwitvoorziening en vergroening uitdrukkelijk op in het voorlichtingsplan 2016 en volgende.

Gedurende de looptijd van het actieplan organiseren BEMEFA en het beleidsdomein LV 1 voorlichtingsactiviteit voor de mengvoederfabrikanten (en in het bijzonder voor de voedingsadviseurs en commercieel vertegenwoordigers) rond dit thema.

ILVO organiseert tijdens de planperiode veldbezoeken en een seminarie over de resultaten van het IWT-project met het oog op het telen van soja in Noordwest Europa.

BEMEFA organiseert in samenwerking met FDL en ILVO een aantal opleidingen voor jonge nutritionisten.

BEMEFA verleent haar medewerking aan persartikels.

BEMEFA verschaft de Vlaamse overheid jaarlijks een overzicht van de evolutie van de aangewende hoeveelheden van de verschillende eiwitbronnen en andere relevante en beschikbare informatie (analyseresultaten, testen,...) in statistische verslagen en via een update van de kadernota.

De VLAM voert stapsgewijze een plan uit inzake communicatie omtrent duurzame consumptiepatronen. Duurzaamheid in de vleessectoren krijgt hierbij specifieke aandacht. VLAM zal bij haar communicatiebeleid over duurzaamheid aandacht besteden aan maatschappelijk verantwoorde diervoederstromen.

1.2 Sensibilisering via demoprojecten

Bij de oproep 2014 voor demonstratieprojecten werd een project geselecteerd dat de mogelijkheden van vlinderbloemige gewassen op rundveebedrijven demonstreert. Dit project loopt nog tot het voorjaar 2017.

In 2016 zullen drie demonstratieprojecten worden opgestart rond het verbeteren van de bodemkwaliteit en het belang van vruchtwisseling.

De stimulering van een beter gebruik van eiwitbronnen in de rantsoenering zal ook blijvend ondersteund worden door de engagementen genomen in het laag-nutriëntenvoederconvenant door BEMEFA en de Vlaamse overheid. In dit convenant willen beide partners i.k.v. het mestactieplan het gehalte aan nitraten en fosfaten in het grond- en oppervlaktewater en de landbouwbodems sterk reduceren. BEMEFA schakelt zich hier actief in door diervoeders (pluimvee- en varkens) te produceren met een verlaagd gehalte aan eiwit en fosfor, zodat de uitscheiding in het milieu beperkt wordt. Op 10 december 2014 werd de geldigheidsduur van het convenant verlengd tot eind 2019. Het P-gehalte in vleesvarkensvoeder werd in dit convenant verder verlaagd.

2. Bewustmaking binnen de EU

Om te komen tot acties die op grotere schaal effect hebben, is het nodig om de acties uit te dragen naar de andere lidstaten en de Europese instellingen. Vlaanderen heeft in het recente verleden initiatieven genomen en initiatieven van andere lidstaten gesteund met het oog op een stimulerend beleid om de zelfvoorzieningsgraad van plantaardig eiwit binnen de EU op te krikken. Dit heeft zich vertaald in verhoogde premies voor de teelt van vlinderbloemige gewassen en het aanvaarden van de teelt van stikstofbindende gewassen om te voldoen aan de vergroeningseisen van het GLB (EAG en

teeltdiversificatie). Naast milieukundige voordelen leveren deze gewassen immers een eiwitrijk product op.

Vlaanderen is er ook als eerste in geslaagd om wetenschappelijk aan te tonen dat een toediening van dierlijke mest op grasklaver geen negatieve effecten heeft op verlies van nitraten naar het milieu.

Momenteel ontbreekt het aan een degelijk wetgevend kader voor de teelt en het gebruik van nieuwe potentiële eiwitbronnen zoals insecten, algen... Op Vlaams niveau werd daarom recent het Strategisch Platform Insecten opgericht (zie 3.3 b). Op Europees vlak werd wel al een politiek akkoord bereikt over de verordening rond “Novel Foods”.

Vlaanderen zal ook initiatieven ondersteunen die het gebruik van diermeel in diervoeder opnieuw mogelijk maken. Dit onder strikte voorwaarden zodat de gezondheid van mens en dier op geen enkele manier in gevaar worden gebracht (zie hiervoor ook onder hefboom 5).

CONCRETE ACTIE(S):

Het Departement LV zal nauw opvolgen hoe de discussie rond alternatieve eiwitbronnen binnen de Europese instellingen evolueert, en zal ook de federale landbouwattaché bij de Permanente Vertegenwoordiging van België daartoe aansporen. Deze problematiek leeft immers al op Europees niveau. Zo organiseerde het Europees Parlement op 11 oktober 2010 een workshop over het proteïnetekort in de EU. Bijzondere aandacht zal daarbij gaan naar het nastreven van een degelijk wettelijk kader waarbinnen insectenteelt voor food, feed en voor de verwerking van organisch afval mogelijk wordt (zie ook onder 3.3 b).

Ook zal dit thema verder opgenomen worden bij toekomstig overleg met buurlanden, in de eerste plaats met Nederland, waarmee al officieel ambtelijk overleg opgezet werd. In het kader van goed nabuurschap zijn er bilaterale afspraken en overleg voorzien in landbouwthema's.

Via haar Europese federatie FEFAC, werkt BEMEFA verder om alternatieve eiwitbronnen op de Europese agenda te plaatsen.

Het Strategisch Platform Insecten neemt de nodige initiatieven om de kennis over en ervaringen met insectenteelt van onderuit te structureren, te sturen en de knelpunten aan te kaarten. Op termijn ijvert dit platform er ook voor om het aanspreekpunt voor de sector te zijn (zie ook onder 3.3 b).

3. Stimulering van (eerder praktijkgericht) onderzoek

3.1 Inventarisatie

Onderzoek moet ervoor zorgen dat mogelijkheden tot aanwending van alternatieve eiwitbronnen in diervoeders maximaal geëxploiteerd worden.

Er werd in het verleden al veel onderzoek uitgevoerd in Vlaanderen/België/internationaal door verschillende onderzoeksinstituten (ILVO, HoGent, Odisee, Inagro ...), als vanuit de landbouwsector zelf (Boerenbond, BEMEFA, ...).

Het is de bedoeling om in dit tweede Actieplan Alternatieve Eiwitbronnen (bestemd voor diervoeder), bestaande onderzoeken, relevante kennisinstellingen, -netwerken en sectorale initiatieven verder te blijven inventariseren. Dit zal opgenomen worden door een op te richten werkgroep Onderzoek Alternatieve Eiwitbronnen. Het ILVO zal trekker zijn van deze werkgroep.

Het is belangrijk om een overzicht te hebben wat er op dit ogenblik gebeurt omtrent de teelt en de veredeling van eiwitrijke gewassen (grassen, en vlinderbloemigen: klaver, erwt, veldboon, lupine, luzerne, soja) in Vlaanderen. Ook het onderzoek naar het gebruik van mengsels van grassen of granen en vlinderbloemigen (klaver, erwt, luzerne) als eiwitbron dient geïnventariseerd te worden.

Als de landbouwer en de onderzoeker interesse in eiwitrijke gewassen verliezen, zal ook de veredeling van deze gewassen verder afnemen. Grassen, klavers en sinds kort ook soja vallen onder het veredelingsprogramma van het ILVO, maar voor voederwten, bonen en lupinen is er minder animo. Mogelijks wordt deze neerwaartse spiraal doorbroken onder impuls van de vergroening van het GLB. De interesse van landbouwers in stikstofbindende en eiwitrijke gewassen is sterk toegenomen, omdat ze daarmee kunnen voldoen aan de vereisten inzake vergroening (EAG en teeltdiversificatie). De toegenomen interesse zal veredelaars aanmoedigen om hun activiteiten rond deze gewassen te hernemen of op te drijven. Om veredeling en instandhouding van de genetische diversiteit te verzekeren, moet een lange-termijnoplossing gezocht worden.

Omdat vogelschade op vlinderbloemige gewassen vaak voorkomt, vereist het ontwikkelen van nieuwe effectieve, betaalbare en maatschappelijk aanvaardbare technieken voor vogelafweer blijvende aandacht.

Inventariseren is geen doel op zich, maar het geeft een goed beeld van wat er op dit ogenblik in Vlaanderen (en in omliggende landen) rond eiwitonderzoek gebeurt. Met behulp van het resultaat van de inventarisatie kan men dan vertrekken om toekomstgericht nieuwe initiatieven op het vlak van onderzoek, samenwerking en doorstroming van informatie te ontwikkelen.

Naast bovenstaande onderzoeksrichtingen moet ook de link met het dier bewaakt worden. Bij het selecteren van nieuwe producten of in gebruik nemen van nieuwe nevenstromen moet het nodige onderzoek naar voederwaardering en inzetbaarheid bij de verschillende diersoorten de uiteindelijke bruikbaarheid evalueren.

3.2 Meer coördinatie

Een van de belangrijke taken van de werkgroep “Onderzoek Alternatieve Eiwitbronnen” is het beter coördineren van het onderzoek d.w.z. het oplijsten van prioritair onderzoek, het beter op elkaar afstemmen van de verschillende onderzoeken, en het stimuleren van een betere en intensievere samenwerking. Daarom zal ILVO jaarlijks de werkgroep “Onderzoek Alternatieve Eiwitbronnen” samenroepen om de betrokken onderzoeksgroepen en onderzoekers de mogelijkheid te bieden om hun resultaten aan elkaar voor te stellen. Eveneens geeft de werkgroep de mogelijkheid om te discussiëren over nieuwe onderzoeksvragen, deel te nemen aan Europese focusgroepen en gezamenlijke onderzoeksprojecten uit te schrijven. Op die manier is de kans groter dat de nodige middelen kunnen gegenereerd worden om nieuw onderzoek op te starten.

Zoals vermeld onder 3.1 zal het ILVO de rol van trekker opnemen van deze werkgroep.

3.3 Onderzoek in de kijker

Enkele potentiële alternatieve eiwitbronnen die voorlopig nog in onderzoeksfase zitten, willen we in dit actieplan speciaal vermelden. Met name lokaal geteelde soja en insecten.

a. Lokaal geteelde soja

Eind 2013 startte het ILVO met de uitvoering van een vierjarig IWT onderzoeksproject om de teelt van soja in Noordwest Europa mogelijk te maken. Momenteel zijn we halfweg de planperiode van het project en werden reeds een aantal mooie resultaten geboekt. Dat betekent echter nog niet dat voor alle knelpunten al oplossingen binnen handbereik liggen, en dat de teelt in Vlaanderen op grote schaal gepromoot kan worden. Veredeling is nodig, opbrengst en oogstzekerheid moeten nog omhoog en de teelttechniek dient verder op punt gesteld te worden. Het onderzoek focust zich momenteel op de rassenkeuze, het optimaliseren van de inoculatie, de bemesting, de zaaidichtheid, de rijenafstand bij inzaai en de screening naar tolerante rassen tegen de schimmelpathogeen *Sclerotinia*. Vooraleer de teelt volop in praktijk te brengen zullen eerst meer praktijkgerichte proeven en demonstraties worden opgezet. Het ILVO is in 2013 ook gestart met een veredelingsprogramma van soja.

De grootste kans om snel tot een rendabele teelt te komen is de productie van sojateelt te richten op humane voeding, omdat hiervoor een hogere prijs kan bekomen worden. Lokaal geteelde soja biedt ook de beste garantie dat het om niet-genetisch gemodificeerde rassen gaat. De grootste uitdaging bij de teelt van soja voor humane voeding ligt in het realiseren van een hoog eiwitgehalte in de boon en een goede kwaliteit. Voor soja bestemd voor diervoeder kan die hogere prijs moeilijker bekomen worden en zijn dus nog hogere opbrengsten nodig voor een rendabele teelt. Om dat te realiseren via veredeling moet eerder gedacht worden in termen van een lange termijnperspectief. Om de teelt voor veevoeder mogelijk toch sneller op veebedrijven te introduceren, zullen experimenten worden opgezet met het inkuilen van soja als gehele-plant-silage (GPS). Daarbij worden zowel de deegrijpe bonen als de stengels gehakseld en ingekuild.

Voorbeelden uit Frankrijk en Oostenrijk tonen aan dat het telen van soja voor humane voeding een volwaardig alternatief kan vormen. Het telen van Vlaamse soja bestemd voor veevoeder zal nog een hele poos een moeilijk verhaal blijven. Financieel blijft het moeilijk om te concurreren met de soja uit Latijns-Amerika. Mogelijks hebben de nevenstromen van lokale sojateelt voor humane voeding wel potentieel als alternatieve eiwitbron voor veevoeder.

Vanaf het ogenblik dat landbouwers voldoende teeltzekerheid kan geboden worden, zal de Vlaamse overheid soja ook opnemen in de lijst van teelten die in aanmerking komen voor EAG. In een later stadium kan de overheid ook onderzoeken of de teelt kan gestimuleerd worden in het kader van het plattelandontwikkelingsbeleid.

b. Insecten

De teelt van insecten komt steeds meer in de belangstelling. Ze worden beschouwd als een belangrijke potentiële alternatieve bron van hoogwaardige eiwitten en dit zowel voor humane voeding als voor diervoeder. Insecten kunnen ook ingezet worden voor de verwerking van organisch afval en dierlijke mest. Tot op heden ontbreekt een Europees en federaal wettelijk kader voor de teelt en de afzet van insecten, waardoor deze sector zich nog niet commercieel kan ontwikkelen. Om aan wettelijke en andere belemmeringen tegemoet te komen riep minister Schauvliege op 30 september 2015 alle belangrijke stakeholders samen voor een Ronde Tafel Insecten en de oprichting van een **Strategisch Platform Insecten**. De stuurgroep van dit platform zal op regelmatige basis samenkomsten organiseren om de kennis over en ervaringen met insectenteelt van onderuit te structureren, te sturen en de knelpunten aan te kaarten. Dit strategisch platform bestaat uit een jaarlijkse algemene stakeholdersmeeting, een

stuurgroep en een werkgroep onderzoek en is samengesteld uit geïnteresseerde organisaties met voldoende knowhow over insectenteelt.

De werking van het strategisch platform valt deels binnen de scope van dit actieplan, namelijk de productie van eiwit voor diervoeder, maar ook daarbuiten, namelijk de kweek van insecten voor humane voeding of voor verdere verwerking tot een industriële toepassing, of het gebruik van insecten voor de verwerking van afval en mest.

CONCRETE ACTIE(S):

3.1 Inventarisatie en 3.2 meer coördinatie

Het ILVO neemt de rol van trekker op zich van de werkgroep Onderzoek Alternatieve Eiwitbronnen. In die rol zorgt het ILVO voor een betere coördinatie van het onderzoek.

De werkgroep Onderzoek Alternatieve Eiwitbronnen stelt een lijst samen van producten en nevenstromen die momenteel nog niet gevaloriseerd worden als grondstof voor veevoeder, maar mogelijks daarvoor in aanmerking komen (zie ook 5.3).

De werkgroep Onderzoek Alternatieve Eiwitbronnen maakt een inventaris op van afgerond en lopend relevant onderzoek, evenals een lijst van prioritair uit te voeren onderzoek. Ook het aspect diervoeding is daarbij belangrijk. De werkgroep zal zoveel mogelijk deelnemen aan Europese focusgroepen en gezamenlijk onderzoeksprojecten uitschrijven om op die manier meer kansen te creëren voor het binnenhalen van de nodige middelen.

BEMEFAPA zal de Vlaamse onderzoeksinstituten behandelen als bevoorrechte partners bij eventueel contractueel onderzoek op haar initiatief.

3.3 Onderzoek in de kijker

Het ILVO geeft verder uitvoering aan het onderzoeksproject over de mogelijkheden van de teelt van soja in Noordwest Europa. Zoals voorzien in het IWT-project zal het ILVO ook samenwerken met de praktijkcentra voor het opzetten van meer praktijkgerichte proeven en demovelden. Het ILVO zal ook een aantal landbouwers begeleiden die soja willen telen. In de laatste fase van het project zal een brochure worden opgemaakt over de teelttechniek die door beginnende sojatelers kan gebruikt worden als handleiding.

Vanaf het ogenblik dat de teelt voldoende praktijkrijp is gemaakt, zal de Vlaamse overheid soja opnemen in de lijst van teelten die in aanmerking komen als EAG. In een later stadium kan de overheid ook onderzoeken of de teelt kan gestimuleerd worden in het kader van het plattelandsontwikkelingsbeleid.

In het kader van de werkgroep “Onderzoek Alternatieve Eiwitbronnen” zal het onderzoek inzake veredeling, instandhouding genetische diversiteit en teelttechniek van alternatieve eiwitrijke gewassen (klavers, luzerne, erwten, veldbonen, lupinen, kemp ...) ,en het inpassen in de diervoeding gecoördineerd en ontwikkeld worden.

Het Strategisch Platform Insecten lijst de knelpunten op inzake wettelijk kader voor het ontwikkelen van de insectenteelt, en plaatst deze op de agenda bij de bevoegde instanties.

De werkgroep onderzoek binnen het Strategische Platform Insecten zorgt voor de nodige coördinatie van het onderzoek, en bewerkstelligt samenwerking tussen relevante partners, en het genereren van de nodige financiële middelen. De resultaten van het onderzoek met betrekking tot insectenteelt als alternatieve eiwitbron voor diervoeder worden doorgespeeld naar de werkgroep Onderzoek Alternatieve Eiwitbronnen.

4. Subsidiëring en stimuleren van landbouwers via specifieke maatregelen

De nieuwe agromilieu- en klimaatmaatregel (AMKM) uit het nieuwe Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling (PDPO III) voor de teelt van vlinderbloemigen stimuleert landbouwers om die teelten op te nemen in het teeltplan. Vooral de verhoogde premie voor grasklaver (€450 t.o.v. €275 vroeger) geniet veel belangstelling. En deze interesse zal in 2016 nog verder toenemen.

Ook de vergroening van het GLB heeft een impact op de teeltkeuze van landbouwers. De mogelijkheid om met de teelt van stikstofbindende gewassen tegelijkertijd invulling te geven aan de verplichtingen inzake EAG en teeltdiversificatie, zet landbouwers ertoe aan om te experimenteren met de teelt van rode klaver, luzerne, erwten, bonen of lupinen. De meeste landbouwers met een zeer nauwe vruchtwisseling op hun bedrijf zijn echter weinig vertrouwd met de specifieke eisen die deze teelten stellen inzake bodem en/of teelttechniek. De dienst Voorlichting van het Departement LV zal in het voorlichtingsplan 2016 en volgende hieraan extra aandacht besteden om de kennis van de telers op te krikken.

Naarmate in het kader van het IWT onderzoeksproject over de teelt van soja in Noordwest Europa aangetoond wordt dat de teelt voldoende praktijkrijp is, zal Vlaanderen in de loop van de planperiode ook soja opnemen in de lijst van stikstofbindende gewassen voor EAG. Als nadien de praktijkresultaten voldoende opbrengstpotentieel, oogstzekerheid en kwaliteit laten zien, kan ook onderzocht worden of de sojateelt gestimuleerd kan worden via het plattelandsontwikkelingsprogramma.

CONCRETE ACTIE(S):

De agromilieumaatregel “teelt van vlinderbloemigen” wordt verder uitgevoerd binnen het geldend Europees wetgevend kader.

De kennis van landbouwers over de teelt van stikstofbindende gewassen zoals rode klaver, luzerne, erwten, bonen en lupinen zal bijgeschaafd worden via acties uit hefboom 1 Sensibilisering en Voorlichting.

In de loop van de planperiode zal Vlaanderen soja opnemen in de lijst van stikstofbindende gewassen voor EAG. Landbouwers die dan de teelt eerder op kleine schaal introduceren op hun bedrijf kunnen dan als pioniers beschouwd worden van de sojateelt in Vlaanderen in de praktijk.

5. In kaart brengen van valorisatiepaden van nevenstromen

Maar liefst 60% van de landbouwproducten passeert langs de voedingsindustrie die daarvan een groot gedeelte aanwendt voor haar productgamma, en daarnaast een reststroom genereert die vandaag als basisgrondstof dient voor verwerking tot voornamelijk diervoeder.

De rentabiliteit van onze Vlaamse agrovoedingsindustrie is in belangrijke mate afhankelijk van de valorisatie van haar nevenstromen. Deze nevenstromen maken b.v. dat we in de (intensieve) veehouderij concurrentieel kunnen zijn dankzij de verwerking ervan aan lage kost, vandaag vooral omwille van de economische pijler, maar ook omwille van het duurzame karakter.

5.1 Diermeel

Ten gevolge van de BSE-crisis is er in de EU een verbod op het gebruik van diermeel in diervoeders (Verordening (EG) nr. 999/2001, de *feed ban*). Dit verbod heeft ervoor gezorgd dat de invoer van soja naar de EU sterk is toegenomen. Deze grootschalige import van soja uit (hoofdzakelijk) Latijns-Amerika heeft een betrekkelijk hoge ecologische voetafdruk (ontbossing Amazonegebied en transport).

De Raad van Ministers van de EU-lidstaten heeft op 29 november 2010 steun uitgesproken voor de toekomstige aanpak van de BSE-problematiek zoals de Europese Commissie deze voorstelt in het 'TSE-stappenplan 2010-2015. Hierdoor zou het gebruik van diermeel van niet-herkauwers in diervoeders voor andere niet-herkauwers eventueel terug versoepeld worden, onder strikte voorwaarden en met de ontwikkeling van de noodzakelijke, doeltreffende bemonsterings- en analysetechnieken, waarmee de van verschillende soorten afkomstige eiwitten van elkaar onderscheiden kunnen worden. Deze laatste belemmering zou volgens het EURL-AB te Gembloux uitgeklaard zijn. De analysetechnieken om kwantitatief en kwalitatief verschillende diermelen van elkaar te onderscheiden, zouden op punt staan. Nu is het aan de Europese Unie om stappen te ondernemen ter herinvoering van diermelen en mengvoeder.

Sinds 1 juni 2013 is het gebruik van diermeel in visvoeder reeds opnieuw toegelaten.

De vraag is echter wel of de publieke opinie nog wel te vinden is voor het gebruik van diermeel. Voor bepaalde doelgroepen botst het voederen van b.v. pluimvee met dierlijk eiwit afkomstig van b.v. varkens met de principes uit de islam. Anderzijds groeit wel het bewustzijn in verband met het tegengaan van voedselverspilling en de noodzaak van een hoogwaardige toepassing van grondstoffen en biomassa.

Het gebruik van diermeel in diervoeders betreft een federale materie.

5.2 Biobrandstoffen

Bij de productie van biobrandstoffen zoals biodiesel en bio-ethanol komen eiwitrijke nevenstromen beschikbaar die een gewaardeerde grondstof vormen voor diervoeder. Was koolzaadschroot al langer een stabiele gevestigde waarde, dan zijn de nevenstromen van de productie van bio-ethanol zoals DDGS meer variabel van samenstelling, afhankelijk van de productiewijze. Intussen zijn deze producten echter voldoende gekend en worden ze vlot ingeschakeld in de productie van diervoeders. BEMEFA heeft de ambitie om een aantal van deze producten duurzaam te certificeren.

De mate waarin deze producten in de toekomst beschikbaar zullen komen, is afhankelijk van het beleid inzake hernieuwbare energie.

De valorisatie en het gebruik in de diervoeding van mogelijke nieuwe nevenstromen zal onderzocht worden.

5.3 Bijproducten van de voedingsindustrie

Voorbeelden hiervan zijn: bijproducten van brouwerijen (bierbostel), maalderijen (zetmeel, zemelen, enz.), suikerindustrie (bietenpulp, enz.), e.a. Mogelijks kunnen in de toekomst ook nevenstromen van lokaal geteelde soja bestemd voor humane voeding potentieel bieden als eiwitbron voor diervoeder.

5.4 Producten uit marktoverschotten en oogstresten

Marktoverschotten van groenten en fruit zoals bijvoorbeeld onverkochte loten op veilingen worden nog te vaak afgevoerd als afval of krijgen een laagwaardige toepassing. Ook oogstresten vormen vaak eerder een probleem voor het milieu (uitspoeling van stikstof) dan dat ze een nuttige toepassing krijgen. Via het FDL zoekt BEMEFA naar mogelijke toepassingen van dergelijke nevenstromen in veevoeder.

5.5 Verhogen eiwitkwaliteit

Onderzoek toonde aan dat in bepaalde gevallen de benutting van eiwit door dieren kan verhoogd worden door toosten of verhitten van eiwitrijke grondstoffen. Proeven uitgevoerd door ILVO bewezen dat lacterende koeien het eiwit uit sojaschroot veel efficiënter benutten indien dit bestendig wordt gemaakt. Het bestendig maken van het sojaschroot zorgt ervoor dat het minder afbreekbaar wordt in de pens en bijgevolg meer beschikbaar wordt gesteld in de darmen waardoor er minder sojaschroot in het voeder moet toegevoegd worden. Waar mogelijk zullen deze technieken worden toegepast. Nieuwe ontwikkelingen en technieken worden nauw opgevolgd.

CONCRETE ACTIE(S):

5.1 Diermeel

Het Departement LV zal het dossier op EU-vlak nauw opvolgen en zal samen met de minister de versoepeling van het gebruik van diermeel in diervoeders principieel steunen, voor zover de maatregel voldoende veilig werd bevonden en de veiligheid verzekerd kan worden (analysetechnieken & traceerbaarheid). Mogelijk komt er een doorbraak binnen de looptijd van dit actieplan.

Binnen FEFAC zal een visie uitgewerkt worden m.b.t. diermeel die Europees gedragen zal worden.

5.2 Biobrandstoffen en 5.3 Bijproducten van de voedingsindustrie

BEMEFA verzekert een verdere optimale benutting van deze producten, en zal die op korte termijn ook certificeren.

5.3 Marktoverschotten en oogstresten

Producten die mogelijk in aanmerking komen voor valorisatie als diervoeder worden in kaart gebracht.

BEMEFA onderzoekt in het FDL in welke mate deze producten kunnen ingezet worden als grondstof voor veevoeder.

Afkortingenlijst

AMKM	Agromilieu- en klimaatmaatregelen
BEMEFA	BEroepsvereniging van MEngvoederFABrikanten
BSE	Boviene spongiforme encefalopathie (gekke koeienziekte)
DDGS	Dried Distillers Grains with Solubles
Departement LV	Departement Landbouw en Visserij
EAG	Ecologisch aandachtgebied
FDL	Feed Design Lab
GLB	Gemeenschappelijk landbouwbeleid
GPS	Gehele plantsilage
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
MAP	Mestactieplan
PDPO	Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling
VLAM	Vlaams centrum voor Agro- en Visserijmarketing